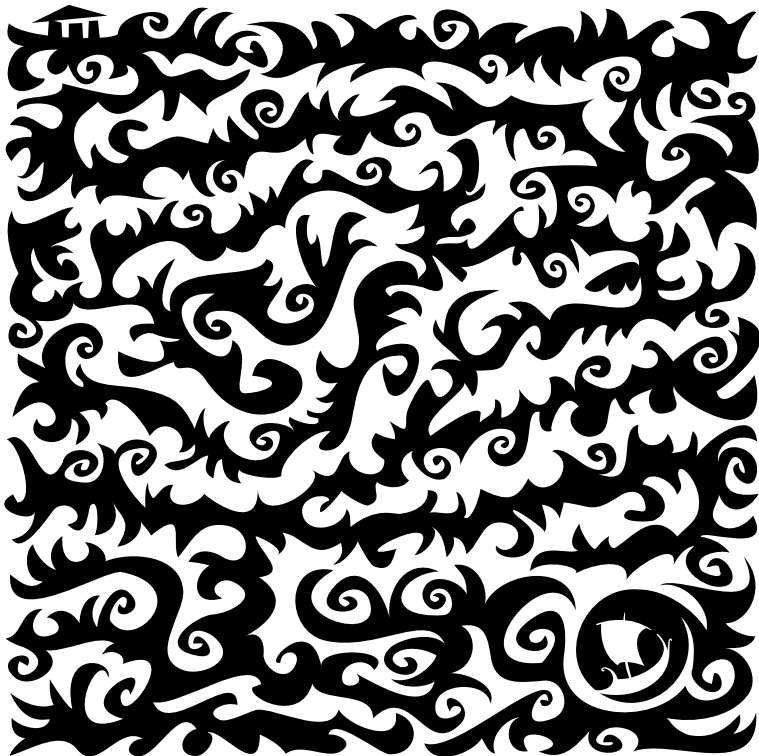

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΤΡΙΠΟΛΗΣ

Οδυσσέα γύρισε σπίτι

ΠΡΩΤΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ
ΜΑΛΛΙΑΡΟΠΟΥΛΕΙΟ ΘΕΑΤΡΟ
23 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2017

ΤΟ ΕΡΓΟ / ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ

Το «Οδυσσέα γύρισε σπίτι» γράφτηκε το 1952 και η πρώτη μορφή του είχε τον τίτλο «Η απολεσθείσα Ιθάκη». Η σημερινή του μορφή είναι το αποτέλεσμα μιας σειράς επεξεργασιών εκ μέρους του συγγραφέα, τριών τουλάχιστον. Το έργο, εκ πρώτης όψεως, μοιάζει εύκολο ή εύπεπτο. Αλλά ακόμα και το γεγονός της διάστασης απόψεων, ανάμεσα σ' εκείνους που προσπάθησαν να το εντάξουν σε κάποια από τα θεατρικά είδη, είναι αρκετό να μας εμβάλει σε σκέψεις. Συγκεκριμένα, άλλοι το χαρακτήρισαν «**σάτιρα**» («**παρωδιακή**», «**δραματική**», ή «**πολιτική**»), άλλοι «**ιλαροτραγωδία**», ή «**αλληγορική παρωδία**», άλλοι «**κωμωδία**», που ο ίδιος ο συγγραφέας, πάντως, την αποκαλεί «**θεόπικρη**».

Έχουμε τη γνώμη ότι, στο επίμαχο ζήτημα, ευστοχότερη είναι η άποψη που διατύπωσε ο Τάσος Λιγνάδης: «*Το έργο αυτό, ισχυρίζομαι ότι επέχει τη θέση σατυρικού δράματος στη σύνολη παραγωγή τού συγγραφέα. Ο Καμπανέλλης με το δάχτυλο στη σκανδάλη τής επικής πλοκής, με εργαλείο του την επικολαϊκή τεχνική των αλληπάλληλων αιφνιδιαστικών εικόνων, με εγκόλπιο γνωμικό την Ιθάκη του Καβάφη, μας δίνει ένα κυριολεκτικά πολιτικό έργο, αξιοποιήσιμο σε σύγχρονες αντιστοιχίες*».

Όπως και στο Σατυρικό δράμα, λοιπόν, θα συναντήσουμε εδώ στοιχεία όπως: την ελεύθερη και παρωδιακή χρήση των γνωστών από την «Οδύσσεια» περιπετειών του Οδυσσέα, την κωμική πλοκή και το εύθυμο ύφος, τον ταχύ ρυθμό, τα πολλά ευρήματα, την πάλη του ήρωα με τα κακοποιά στοιχεία, τη μετατροπή σε ευχάριστα σκηνικά παιχνίδια θεμάτων, που, αν αναπτύσσονταν σε μια Τραγωδία, θα προκαλούσαν δέος. Αυτό δεν σημαίνει, πάντως, ότι Τραγωδία και Κωμωδία διαφέρουν - ως θεατρικά είδη- και ως προς το στόχο που επιδιώκουν. (Τουλάχιστον όταν έχουμε να κάνουμε με κωμωδίες που δεν φιλοδοξούν να εισπράξουν μόνον κάποια χάχανα...).

Λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι ο «Οδυσσέας» του Καμπανέλλη

α) μετράει ήδη μισό αιώνα σκηνικής παρουσίας¹

β) ότι θίασοι, ών ουκ έστι αριθμός, επαγγελματιών και ερασιτεχνών, τον περιέλαβαν στο ρεπερτόριό τους

γ) ότι οι αντιδράσεις του κοινού είναι όμοιες όπως όταν βλέπουν ένα φρεσκογραμμένο έργο, που εκθέτει πλευρές και πληγές της τρέχουσας πραγματικότητας,

δεν μπορούμε παρά να εντάξουμε το έργο στην κατηγορία των κλασικών δημιουργημάτων, τα οποία θέτουν διαχρονικά ερωτήματα. Στην περίπτωση του «Οδυσσέα», κυρίως ερωτήματα που σχετίζονται με τα πολιτικά πράγματα.

Ανάλογα με τις πολιτικές εξελίξεις εν Ελλάδι, βέβαια, από τη δεκαετία του '50 και εφεξής, τα θέματα αιχμής είναι διαφορετικά. Σήμερα, ας πούμε, βλέποντας το έργο, δεν θα εντόπιζαν -οι νεότεροι τουλάχιστον- κάποιες αναφορές στο Β' Παγκόσμιο πόλεμο, στο δράμα του Εμφυλίου ή στο ρόλο του Παλατιού, οπωσδήποτε όμως δεν θα διέφευγε από κανενός την προσοχή ο αιχμηρός σχολιασμός φαινομένων, που διεκδικούν, κατά δυστυχία, μια διαρκή παρουσία στο πολιτικοκοινωνικό μας γίγνεσθαι. Παραμένει, με άλλα λόγια, το έργο εξαιρετικά επίκαιρο, και μάλιστα στις πιο ουσιαστικές του πλευρές.

Ας σταθούμε σε μερικές απ' αυτές:

---

1. Πρωτοπαίχθηκε στα τέλη του 1966 από το «Θέατρο Τέχνης» του Καρόλου Κουν, με τις παραστάσεις να σταματούν την 21η Απριλίου του '67...

Μόνιμο σημείο αναφοράς των ενεργειών όσων ασκούν την εξουσία είναι ο **λαός**.² Κι επειδή, όπως είπε κι ο Ρούσβελτ κάποτε, «οι λαοί χωρίς όραμα χάνονται» (οπότε αναγκαστικά χάνεται μαζί και το αντικείμενο άσκησης της εξουσίας!), παρίσταται η **ανάγκη εξεύρεσης ενός οράματος**, μιας ιδεολογίας και εν συνεχεία η **χάραξη μιας γραμμής πλεύσης** που να οδηγεί στην πραγμάτωση -στην προσέγγιση, έστω- του οράματος. Της Ιθάκης, εν προκειμένω. Για την οποία αξίζει να πολεμήσει και να θυσιαστεί κάποιος.

Στα χέρια των επιτηδίων, όμως, το όραμα, η ιδεολογία, μετατρέπεται σε προκάλυμμα ή σε δόλωμα, για να εξυπηρετηθούν ιδιοτελείς σκοποί. Επομένως, ιδιαίτερη φροντίδα καταβάλλεται ώστε το δόλωμα να διαθέτει την κατάλληλη εξωτερική όψη, ένα απαστράπτων περιτύλιγμα, για να το «χάψει αμάσητο» ο λαός.

Στη διαδικασία αυτή διαπρέπει ο **λαϊκισμός**. Τα μέσα που διαθέτει, για να υπηρετήσει το «θεάρεστο» έργο του, πολλά: υποκρισία, πλαστοπροσωπία, προπαγάνδα, κινδυνολογία, υπεραπλούστευση των δεδομένων, συνθηματολογία, μεγαλόστομη ρητορεία, λασπολογία, χρήση της κολακείας, εσκεμμένη παραπληροφόρηση, κλπ., κλπ. (Εξ ου και το έκτακτο ενδιαφέρον που επιδεικνύεται στις μέρες μας για την επικοινωνιακή τακτική, όπου αποφασιστικός είναι ο ρόλος των Μ.Μ.Ε.).

Προκειμένου αυτές οι μέθοδοι να έχουν και σύντομα και ορατά αποτελέσματα στις τάξεις του λαού, παρίσταται η **ανάγκη προβολής κάποιων προτύπων**, τα οποία εμφανίζονται να διαθέτουν τέλεια χαρακτηριστικά σώματος και ψυχής. Γι' αυτό το ρόλο επιλέγεται, από τους εκπροσώπους της εξουσίας στο έργο, ο **Οδυσσεύς**. Ένα πρόσωπο που η ποίηση και οι λαϊκές παραδόσεις έχουν καταστήσει θρυλικό. Αυτό το **ίνδαλμα**, λοιπόν, αυτός ο **λαϊκός ήρωας**, θα χρησιμοποιηθεί προκειμένου η εξουσία να διευκολύνει την ευρεία αποδοχή των πράξεων και των σχεδιασμών της.

Να, όμως, που αίφνης κάνει την εμφάνισή του ο αυθεντικός Οδυσσεύς. Με **σάρκα και οστά**, με γερασμένο σαρκίο, με ανθρώπινες αδυνα-

---

2. Δεν είναι άνευ σημασίας ότι η λέξη «λαός» στη νεοελληνική κατάντησε να σημαίνει τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις, τους φτωχούς και τους αμόρφωτους, έτσι που να θεωρείται συνώνυμο του «όχλος» ή «μάζα».

μίες και ελαττώματα, που δεν παλεύει επιπλέον με νύχια και με δόντια να επιστρέψει στην Ιθάκη, αλλά, αντίθετα, να απομακρύνει όσο γίνεται το «νόστιμον ἦμαρ»... Ένας τέτοιος Οδυσσέας είναι όχι μόνο παντελώς άχρηστος, αλλά και επικίνδυνος. Έτσι, πρώτα, συστήνεται στο λαό, ως Οδυσσέας, ο «καχομοίρης» ο Ελπήνορας. Όταν το εγχείρημα αποτυγχάνει, επιχειρείται η αποδυνάμωση του Οδυσσέα με την ένταξή του στη χορεία των τρελών. Εκείνος καταφέρνει, ωστόσο, με την παροιμιώδη ευελιξία του πνεύματός του, να ξεγλιστρήσει και πάλι. Μέχρι που καταδικάζεται σε πλήρη ακινησία, ώστε να γίνεται εκμετάλλευση του θρύλου του κατά το δοκούν. Στη μεθόδευση αυτή πρωτοστατούν οι συμπατριώτες του, οι Ιθακήσιοι.

Γιατί και η **Ιθάκη**, η άσπιλη και αμόλυντη, που ο Οδυσσέας θεωρούσε ανάξιο τον εαυτό του να την προσεγγίσει –γι’ αυτό και περιπλανιόταν εσκεμμένα τόσα χρόνια εδώ κι εκεί– έχει αλλάξει. Εκμεταλλεύεται, βέβαια, και εκείνη το θρύλο του, αλλά η ζωντανή παρουσία του πρέπει να αποκλειστεί με κάθε τρόπο. Το ίνδαλμα, έτσι, το πρότυπο που συμβολίζει την προσπάθεια πραγμάτωσης ενός οράματος, θα ακινητοποιηθεί γευόμενο την πιο σκληρή μοναξιά, καθώς ο μοναδικός του επισκέπτης εις το διηνεκές θα είναι η υποκρισία των ανθρώπων, φορώντας τα πιο απαστράπτοντα ενδύματά της...³

Στην ιστορία συμμετέχουν και οι **σύντροφοι του Οδυσσέα**. Το γεγονός ότι ο συγγραφέας επιλέγει, από τους δώδεκα σταθμούς του ομηρικού ήρωα, να τοποθετήσει τη δράση του έργου στο σταθμό του νησιού της Κίρκης (η οποία, υπενθυμίζουμε, μετέτρεψε τους συντρόφους σε γουρούνια), μας δίνει έναν πρώτο υπαινιγμό για την προσωπικότητα και τη συμπεριφορά των συντρόφων. Η επιθυμία τους να επιστρέψουν στην Ιθάκη, η παντελής δηλαδή απουσία των αναστολών που ταλάνιζαν τον Οδυσσέα, υπέκρυπτε άλλα κίνητρα: κυρίως, την εξασφάλιση της οικονομικής άνεσης για το υπόλοιπο του βίου τους.

Ένας μόνο από τους επιζήσαντες αγωνιστές της Τροίας ξεφεύγει από τον κανόνα. Παρόλο που η συνδρομή του στο νικηφόρο αποτέλεσμα

---

3. Έχουμε να κάνουμε και εδώ με την «τραγελαφική υπεκφυγή των αγαλμάτων», για να θυμηθούμε μια φράση του Γιώργου Σεφέρη.

υπήρξε καθοριστική, παρόλο που υπήρξε θύμα της πιο αναξιοκρατικής συμπεριφοράς, δεν διακατέχεται από πικρία, δεν ζητά ανταλλάγματα, δεν φάχνει την ευκαιρία να εκδικηθεί. Θέτει πρόθυμα τον εαυτό του στην υπηρεσία της αλήθειας. Παραμένει ακέραιος άνθρωπος. Το όνομα που επιλέγει να δώσει ο συγγραφέας σ' αυτόν το χαρακτήρα (τακτική που ακολουθεί στην ονοματολογία και των άλλων προσώπων του έργου), κουβαλάει ένα συγκεκριμένο ιστορικό βάρος: τον «βαφτίζει» Νικία. Ως ιστορικό πρόσωπο ο Νικίας είναι μια τραγική μορφή. Συμμετέχει στην καταστροφική για την Αθήνα Σικελική εκστρατεία, παρόλο που προσπάθησε να την αποτρέψει. Κι ενώ ο κύριος υπεύθυνος γι' αυτή την εκστρατεία, ο Αλκιβιάδης,⁴ επιστρέφει στα πολιτικά πράγματα των Αθηνών με δόξες και τιμές, ο Νικίας εκτελείται. Του επιβάλλεται επιπλέον και μια μεταθανάτια τιμωρία: το όνομά του απουσιάζει από τη στήλη με τα ονόματα των στρατηγών που είχαν πολεμήσει στη Σικελία...

Σε δυο μόνο από τα πρόσωπα του έργου δεν δίνει ο συγγραφέας κάποια ονόματα. Προφανώς, για να δηλώσει ότι εκπροσωπούν μια κατηγορία ανθρώπων με διαχρονικά χαρακτηριστικά. Αυτά είναι πρώτα ο **Σερβιτόρος**. Ένας εργαζόμενος σε μια δουλειά που δεν αντιστοιχεί με τις σπουδές και τα προσόντα του. Η πρόθυμη ανάμειξή του στην περιπέτεια φυγάδευσης του Οδυσσέα, φαίνεται να δίνει κάποιο νόημα στην άχαρη ζωή του, αλλά, ερασιτέχνης ών, αποτυγχάνει. Διότι απέναντί του έχει έναν επαγγελματία της δολοπλοκίας: τον **Διπλωμάτη**. Που δρα μεθοδικά, ψυχρά, χωρίς αναστολές και χωρίς τη φλόγα των ιδεολόγων κάθε είδους, που τελικά τσουρουφλίζονται από την ίδια τους τη φλόγα.

Όσο για τους εκπροσώπους της εξουσίας, η μεν βασίλισσα **Κίρκη**, είναι ένα πλάσμα κενό, επιπόλαιο και γελοίο εντέλει. Αλλά, όταν είναι κάποιος άρχοντας «ελέω Θεού», μπορεί να 'ναι ό,τι να 'ναι. Ο **Ευάνδρος**, από την άλλη, ο «ελέω λαού» πρωθυπουργός, μπορεί να είναι πανέξυπνος και ευέλικτος, αλλά, επειδή έχει ενστερνιστεί την αρχή «Πολιτική είναι η τέχνη του εφικτού», συμπεριφέρεται ως πολιτικάντης. Κι αυτό, παρά το γεγονός ότι, ως διδάκτωρ της φιλοσοφίας, θα είχε ασφαλώς στενή επαφή με ιδέες όπως αυτές που διατύπωσε ο Διαφωτισμός.⁵

---

4. Που αυτομόλησε εν συνεχεία στη Σπάρτη και συνεργάστηκε για την υποταγή της πατρίδας του.

5. Κάπως έτσι δεν πορεύεται και η σημερινή Ευρώπη;

Το τελευταίο πρόσωπο στο οποίο θα αναφερθούμε είναι ο **Ελπήνορας**, ο οποίος επιλέγεται να παρουσιαστεί στο λαό ως Οδυσσέας. Μοναδικό του προσόν η εξωτερική όψη. Κι επειδή δεν είναι σπάνιο αυτό το κριτήριο για την επιλογή προσώπων απ' τους οποίους εξαρτάται η ζωή μας, ας δούμε ποια στοιχεία μάς δίνει γι' αυτόν ο Όμηρος στο λ της Οδύσσειας:

Τον Ελπήνορα τον συναντά πρώτον ο Οδυσσέας κατά την κατάβασά του στον Άδη. Τον ρωτά πώς πέθανε κι εκείνος του απαντά:

*Οργή θεού με τύφλωσε και το πολύ πιετό μου.
Πεσμένος όπως βρέθηκα στις Κίρκης το παλάτι,
δε σκέφτηκα να κατεβώ απ' την ψηλή τη σκάλα,
κι αντίκρου της ήρθα σωρός απ' τη σκεπή ίσια κάτω
κι ο σβέροχος μου πετάχτηκε απ' τα σφοντύλια του όξω
και μου ροβόλησε η ψυχή στον άχαρο τον Άδη.⁶*

Στη συνέχεια, παρακαλεί τον Οδυσσέα να τον θάψει, να του χτίσει ένα μνήμα και πάνω στον τάφο να στήσει ένα κουπί. Κι ο Οδυσσέας του απαντά:

Στο τάξω, δύστυχε, όλα αυτά που θέλεις να σου κάμω.

Πουθενά αλλού δεν συναντούμε τον Ελπήνορα στην Οδύσσεια. Παρά ταύτα, πολλές είναι οι αναφορές –των ποιητών, ιδιαίτερα, Ελλήνων και ξένων– στο πρόσωπό του. Θα κάνουμε λόγο εδώ μόνο για τον **Ελπήνορα στο έργο του Γιώργου Σεφέρη**, επειδή, πρώτα, συχνότατα είναι στην ποίησή του τα στοιχεία από την Οδύσσεια, που χρησιμοποιούνται παραβολικά, αφού «ακούγονται γλυκότερα κι η φρίκη δεν κουβεντάζεται», κι επειδή, έπειτα, ο Σεφερικός Ελπήνωρ πιστεύουμε πως θα μας βοηθήσει να προσεγγίσουμε καλύτερα και τον Ελπήνορα του Καμπαρέλλη.

Αντιγράφουμε, εν πρώτοις, την 3η στροφή από το ποίημα «Οι σύντροφοι στον Άδη», όπου η αναφορά στον Ελπήνορα είναι έμμεση:⁷

*Πεινούσαμε στις γης την πλάτη,
σα φάγαμε καλά
πέσαμε εδώ στα χαμηλά
ανίδειοι και χορτάτοι.*

---

6. Μετάφραση Ζήσιμου Σιδέρη

7. Στο μύθο, οι στίχοι της Οδύσσειας «νήπιοι, οί κατά βους Υπερίωνος Ηελίοιο / ήσθιον, αυτάρ ο τοίσιιν αφείλετο νόστιμον ήμαρ».

Ονομαστικά ο Ελπήνορας αναφέρεται στις συλλογές «Ημερολόγιο καταστρώματος Β'» και «Κίχλη».⁸ Αναπτύσσοντας ο Σεφέρης το περιεχόμενο της «Κίχλης» στις «Δοκιμές» του, κάνει λόγο και για το πώς βλέπει τον Ελπήνορα. Από εκεί έχουμε ανθολογήσει τις φράσεις που ακολουθούν:

*Ο Ελπήνωρ, αισθησιακός και άτολμος, χωρίς επιτηδειότητα.
Οι «ανίδεοι και χορτάτοι» είναι Ελπήνορες.
Κανείς δεν τους θυμάται
και είναι σωστό να μην τους θυμάται κανείς:
δεν είναι ήρωες, είναι Ελπήνορες.*

*Γράφω με συμπάθεια γι' αυτούς.
Είναι συμπαθητικοί, αισθηματικοί, μέσοι και σπαταλημένοι.
Ρητή η επίκληση στο «Ημερολόγιο Β»:
«ακριβέ μου Ελπήνωρ! Ηλίθιε, φτωχέ μου Ελπήνωρ!»*

*Έχω την εντύπωση πως αυτός ο τρυφερός μέσος άνθρωπος
πάει να γίνει ο πιο συγκινητικός ανάμεσα στα πρόσωπά μου,
ίσως γιατί συμβολίζει αυτούς που δηλώνουμε στην καθημερινή
μας ομιλία με το επιφώνημα «ο κακομοίρης».
Ωστόσο, ας μην ξεχνούμε πως οι άκακοι αυτοί άνθρωποι,
επειδή είναι εύκολοι, είναι συχνά οι καλύτεροι φορείς
του κακού που έχει αλλού την πηγή του.*

*Κάποτε έχω συμπόνια για δαύτον, όμως πιο συχνά
έχω αντιδία για τα μαλακά πράγματα που αντιπροσωπεύει
και που νιώθουμε γύρω μας σαν τα στεκάμενα νερά.*

Ας σημειωθεί, τέλος, ότι η «φήμη» του Ελπήνορα που καλλιεργήθηκε από την τέχνη, οδήγησε και την ψυχιατρική ακόμα να χρησιμοποιήσει το όνομά του σε μια πάθηση που τα συμπτώματά της είναι «η ατελής έγερση εκ του ύπνου, με παροδικές διαταραχές της μνήμης που οδηγούν σε ατυχήματα». Πρόκειται για το λεγόμενο «Σύνδρομο του Ελπήνορα».⁹

---

8. «Κίχλη» είναι το όνομα ναυαγισμένου μικροκάραβου.

9. Le syndrome d' Elpenor

Κι ο Οδυσσέας; θα αναρωτηθείτε. Ποια η μοίρα του; Κατάφερε να φτάσει στην Ιθάκη του; Συνάντησε την Πηνελόπη και τον Τηλέμαχο; Αντί άλλης απαντήσεως και σχολιάζοντας το τέλος που του επιφυλάσσει ο Καμπανέλλης στο έργο, αναδημοσιεύουμε στη διπλανή σελίδα μια φωτογραφία.¹⁰

Επειτα, όσον αφορά τα αγάλματα, ένα μουσειακό είδος έχουν καταντήσει, δεν είναι σύμβολα-πρότυπα ικανά να επηρεάσουν τη συμπεριφορά μας.

Ο Σεφέρης, πάλι, στο Β΄ της «Κίχλης», απέναντι στη βολική θέση «Τα αγάλματα είναι στο μουσείο», θα απαντήσει:

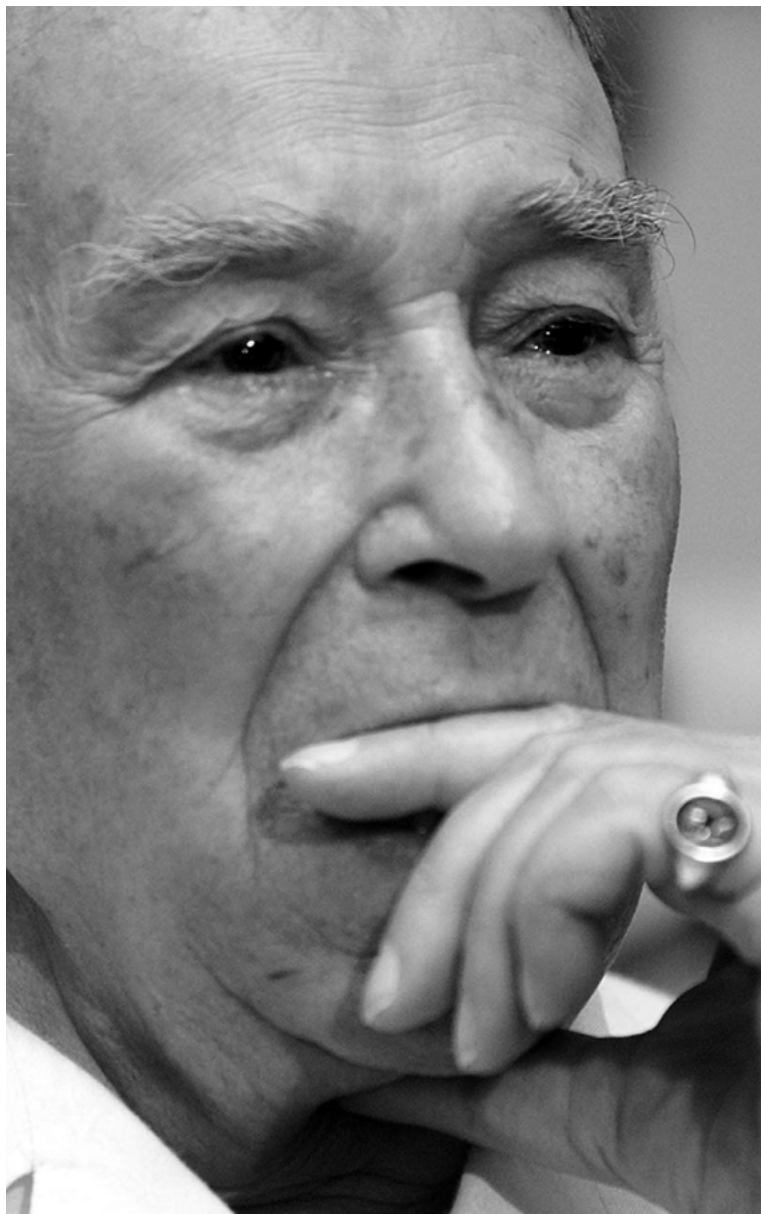
*Όχι, σε κυνηγούν, πώς δεν το βλέπεις;
θέλω να πω με τα σπασμένα μέλη τους,
με την αλλοτινή μορφή τους που δε γνώρισες
κι όμως την ξέρεις.*

Αντί, λοιπόν, να σκεπάζουμε με βαρύγδουπα ρητορικά σχήματα τα αγάλματα, θα 'ταν προτιμότερο να σιωπήσουμε και ν'ακούσουμε τι έχουν να μας πουν. Για το τι πρέπει να θυσιάσουμε και τι να αποφύγουμε, πού πρέπει να ρίξουμε το βάρος μας και πού να προσφέρουμε τη βοήθειά μας. Όσο για το πώς μπορούμε να βοηθήσουμε, ο Σεφέρης, εν έτει 1966, προτείνει: «βοηθά κανείς καλύτερα κάνοντας τη δουλειά που του έδωσε ο θεός να κάνει σ' αυτή τη σύντομη ύπαρξή μας, όσο μπορεί πιο τίμια και παστρικά».

---

10. Το γράφιτι χαραχτηκε κατά τη διάρκεια των πρόσφατων «εκδηλώσεων» για την επέτειο του Πολυτεχνείου. Όπου το ΚΑΜΙΑ «ΕΛΠΙΔΑ» ΝΟ HOPE αφορά πρώτα αυτούς που εξαντλούν τον... ηρωισμό τους σε βεβηλώσεις τέτοιας μορφής.

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΙΑΚΩΒΟΣ ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗΣ

Ο Ιάκωβος Καμπανέλλης (Νάξος 2-12-1921 / Αθήνα 29-3-2011), ο αποκαλούμενος και πατριάρχης ή πρύτανης του νέου ελληνικού θεάτρου, με το έργο του, όπου ευανάγνωστη είναι η ελληνική σφραγίδα, χάρισε στο θέατρο, στον κινηματογράφο, στη λογοτεχνία μας, σελίδες απαραίτητες για την αυτογνωσία μας, τη διαδικασία εκείνη, δηλαδή, που οφείλουμε να την διανύσουμε, προκειμένου να καταξιώσουμε την ιδιότητά μας ως ανθρώπων.

Τον άνθρωπο Καμπανέλλη μπορούμε να τον γνωρίσουμε καλύτερα μέσα από μια συνέντευξη-εξομολόγηση που δημοσιεύθηκε αμέσως μετά το θάνατό του («Καθημερινή» 3-4-2011), αποσπάσματα της οποίας κρίναμε προτιμότερο να περιλάβουμε εδώ αντί μιας ξερής αναγραφής των βιογραφικών του στοιχείων:

— Ήσασταν μαθητής του δημοτικού και ο δάσκαλός σας πρόβλεψε ότι θα γίνετε συγγραφέας. Ακούγοντάς το, εσείς αντιδράσατε με κλάματα. Γιατί;

— Ημουν στην τρίτη δημοτικού. Αγαπούσα πολύ τον δάσκαλό μου. Ήταν ένας ψηλός και εύρωστος άνδρας, ο οποίος όμως, είτε σου έλεγε

μια καλή κουβέντα είτε σε μάλωνε, είχε τον ίδιο βαρύ τόνο στη φωνή του. Κι αν δεν καταλάβαινες ακριβώς τις λέξεις που χρησιμοποιούσε, παιδευόσουν να δεις αν σε έχει επαινέσει ή αν σε έχει επιπλήξει. Έχοντας διακρίνει στις εκθέσεις μου κάποια πράγματα που του άρεσαν, μου είπε με τον κατηγορηματικό τρόπο που περιέγραφα: «Εσύ θα γίνεις συγγραφέας». Εγώ δεν ήξερα τι σημαίνει αυτή η λέξη. Το μυαλό μου πήγε στο ότι θα γίνω «αχθοφόρος» ή «σκουπιδιάρης». Λέω «κάτι κακό» θα είναι κι έβαλα τα κλάματα...

— Πώς ξεκίνησε αυτή η «ιστορία αγάπης» για τα βιβλία;

— Εξωσχολικά βιβλία δεν είχαμε ως παιδιά. Το πολύ πολύ να ξαναδιαβάσαμε το βιβλίο της Ιστορίας ή των Θρησκευτικών. Όταν ήμουν περίπου 11 ετών, κάποια οικογένεια με παιδιά –ακροσυγγενείς μας– ήρθε να παραθερίσει στη Νάξο και τα παιδιά κουβάλησαν ολόκληρη παιδική βιβλιοθήκη μαζί τους: Πηνελόπη Δέλτα, Ιούλιο Βερν, Διάπλαση των Παίδων... τέτοια. Δανείστηκα μερικά, μου χάρισαν και κάποια φεύγοντας. Τα τρία ή τέσσερα βιβλία που απέκτησα τότε ήταν θησαυρός!

— Να περάσουμε στην εμπειρία της Γερμανίας...

— Όχι στη Γερμανία. Σε ναζιστικό στρατόπεδο συγκεντρώσεως. Το οποίο ήταν γερμανικό.¹¹

— Θα περίμενε κανείς να έχετε υιοθετήσει μια εικόνα ματαιότητας των πραγμάτων, μια αίσθηση του πεπερασμένου της ανθρωπίνης ύπαρξης. Ισχύει κάτι τέτοιο;

— Φυσικά υπάρχει η αίσθηση της ματαιότητας. Δεν ήταν μόνο ότι ήσουν αυτόπτης μάρτυρας ενός αδιανόητου εγκλήματος, αλλά ότι κάθε στιγμή εκεί μέσα ήσουν μελλοθάνατος. Βγαίνοντας, όχι μόνο ωριμάσαμε, αλλά και γεράσαμε πρόωρα.

— Η φαντασία λειτούργησε σαν σανίδα σωτηρίας στη διάρκεια της παραμονής σας εκεί;

— Η φαντασία πάντα βοηθάει. Έχοντας διαβάσει τόσα βιβλία, το μυαλό μου έβρισκε διεξόδους. Η νιότη μου ήταν το άλλο που με προστάτευε. Ήμουν μόνο 21–22 ετών.

---

11. Μεταξύ των ετών 1943–1945 παρέμεινε έγκλειστος στο Μαουτχάουζεν. Τις αναμνήσεις του απ' αυτήν την αχμαλωσία εξέθεσε στο βιβλίο «Μαουτχάουζεν» που εκδόθηκε το 1963.

— Τι σημαίνει για σας Ελλάδα; Θα μου δώσετε μερικές λέξεις ή εικόνες αντιπροσωπευτικές;

— Τα παιχνίδια, οι γονείς μου, η υπέροχη γλώσσα μας, η ομορφιά αυτού του τόπου που δυστυχώς καταστρέφεται, η καταπληκτική μυθολογία και η ιστορία της, πράγματα που αποτελούν και το ατομικό μου παρελθόν.

— Καθώς μιλούσατε για τη γλώσσα, διέκρινα μια σπίθα στα μάτια σας.

— Ναι, καμαρώνω πάρα πολύ που είμαι Έλληνας. Και έχουμε μια μεγάλη περιουσία, την οποία δεν διαχειριζόμαστε καλά. Σκεφθείτε το εξής: πηγαίνεις στο τελευταίο χωριό της Ελλάδας και βλέπεις την αγράμματη κυρούλα, να πηγαίνει την Κυριακή στην εκκλησία, να ακούει τα Ευαγγέλια που γράφτηκαν τον πρώτο αιώνα μετά Χριστόν και να καταλαβαίνει. Πόσοι λαοί σ' αυτό τον πλανήτη έχουν το χάρισμα αυτής της κυρούλας; Λοιπόν, αυτή τη σπουδαία γλώσσα μιλάμε, αλλά δυστυχώς την αφήνουμε να κακοποιείται – είτε μέσα από τη λανθασμένη χρήση της, είτε μέσα από το περιορισμένο λεξιλόγιο, είτε ακόμη και χρησιμοποιώντας ξένες λέξεις στη θέση των ελληνικών.

— Καλλιτέχνης ποιος είναι;

— Κάποτε, στη Νάξο, είχαμε πάει εκδρομή. Μπήκαμε σε ένα μιτάτο –μιτάτα είναι οι στάνες που φτιάχνουν και τυρί μέσα οι βοσκοί– και ζητήσαμε να πάρουμε τυρί. Ο βοσκός μάς έδωσε, προειδοποιώντας μας ότι «αυτό το τυρί δεν είναι πολύ καλό». Πιάνουμε την κουβέντα. Κλαίγοντας σχεδόν, μας εξομολογήθηκε το παράπονό του: «Δεν μ' αφήνουν πια να κάνω το καλό τυρί!» – προφανώς για να τελειώνει πιο γρήγορα η δουλειά ή να βγαίνουν περισσότερα χρήματα. Μέγας καλλιτέχνης αυτός. Καλλιτέχνης είναι αυτός που επιδιώκει να κάνει το «ωραίο», το «καλύτερο». Και δεν χρειάζεται να τον αναζητούμε πάντα στις «φίρμες».

— Θεωρείτε ότι υπάρχει μια μαγική στιγμή, που γίνεται ένα κλικ και βγαίνει το ταλέντο;

— Με κλικ, όχι. Υπάρχει μια προδιάθεση, ακόμη και εν αγνοία του ίδιου του ατόμου. Έρχεται ο Καμπανέλλης από ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης, μπαίνει σε ένα θέατρο και κατασυγινείται, επειδή βλέ-

πει κάτι ανθρώπους που ζουν το δραματάκι τους. Ανακάλυψα τότε τη δύναμη της τέχνης, τη δύναμη του μεγαλοφυούς θεατρικού ψεύδους. Υπήρχε όμως ένα υπόβαθρο: Είχα διαβάσει πολλή λογοτεχνία, ήξερα Ντοστογιέφσκι απ' έξω. Δεν μπήκα στα καλά καθούμενα σ' ένα θέατρο κι έγινε ό,τι έγινε.

Πολύ μετριοπαθής η τελευταία φράση. Γιατί εκείνο που έγινε ήταν α) Η συγγραφή μιας μεγάλης σειράς θεατρικών έργων (καταλαμβάνουν 7 τόμους), που απαγκίστρωσαν το ελληνικό θέατρο από την ηθογραφία και την επιθεώρηση και το οδήγησαν στη συνάντηση με τον κοινωνικό ρεαλισμό και τον ποιητικό συμβολισμό. (Γ' αυτό κιόλας έργα του έχουν μεταφρασθεί και παιχτεί σε Αγγλία, Αυστρία, Γερμανία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Σουηδία). β) Η δημιουργία μιας σειράς σεναρίων για ταινίες-σταθμούς του νέου ελληνικού κινηματογράφου. γ) Η σύνθεση ποιημάτων, που έχουν μελοποιηθεί από τους: Χατζιδάκι, Θεοδωράκη, Μαμαγκάκη, Ξαρχάκο. δ) Η ενασχόληση με τη δημοσιογραφία. Άρθρα του φιλοξένησαν οι εφημερίδες «Ελευθερία», «Ανένδοτος» και «Τα Νέα».

Επισφράγιση μιας τέτοιας συγγραφικής δραστηριότητας υπήρξε η απονομή πλείστων όσων διακρίσεων, με κορυφαία την αναγόρευσή του σε μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, για την νεοπαγή τότε έδρα τού θεάτρου, για την οποία εξελέγη παμψηφεί.

Η δικαιολογήσετε, επομένως, τη διαρκή επιστροφή της Ομάδας μας στον Καμπανέλλη, προκειμένου να εκφράσουμε κάθε φορά τους προβληματισμούς που ανακύπτουν οξυμμένοι από την τρέχουσα, κάθε φορά, πραγματικότητα. Έτσι, μέχρι τώρα έχουμε παρουσιάσει τα έργα «Το μεγάλο μας τσίρκο» (1984-85), «Το παραμύθι χωρίς όνομα» (1995), «Ο μπαμπάς ο πόλεμος» (1999) και το μονόπρακτο «Ο επικήδειος» (2002).

Ο ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗΣ ΚΑΙ Ο «ΟΔΥΣΣΕΑΣ»

— Για άλλους είσαι ο συγγραφέας της «Αυλής»! Για άλλους του «Οδυσσέα»! Για άλλους των έργων, όπως το «Τσίρκο», που συνδέθηκαν με την πολιτική τραγωδία της επταετίας! Εσύ ποιου έργου σου είσαι πιο πολύ;

— Του «Οδυσσέα». Κι ας μην είναι το έργο που στη σχέση του με τους θεατές είχε τόση απήχηση όσο άλλα. Αλλά κάτι συμβαίνει με τον «Οδυσσέα», παρ' όλο που είναι έργο τής νιότης μου, εξακολουθεί να μου μιλάει βαθύτερα. Υπάρχει εκεί ένα δράμα που, όχι μόνο δεν το ξεπέρασα σαν συγγραφέας, αλλά όσο περνά ο καιρός μου έρχεται πιο κοντά. Αυτός ο Οδυσσέας που «τον περιμένουν ουρά οι καινούργιες Τροίες», όπως λέει ο ίδιος, είναι ένα τραγικό αυτοσαρκάζόμενο πρόσωπο που δεν παύει να με απασχολεί. Ίσως γιατί συμβολίζει την εν επιγνώσει μας αυτοκαταστροφή μας, πρόβλημα πολύ τωρινό. Ίσως πάλι επειδή είναι μια θεόπικρη κωμωδία κι αυτό με εκπροσωπεί γενικότερα.

Απόσπασμα από μια συνομιλία του έτους 1976

Σκηνοθεσία	Γεωργία Δάλκου
Σκηνογραφία	Αθηνά Χωματά
Κοστούμια	Κατερίνα Παπαγεωργάκη
Σχεδιασμός φωτισμού	Κυριάκος Κανέλλος
Κοσσόλα φωτισμού	Τάκης Καραμάνης
Επιλογή μουσικής	Γιώργος Ηλιόπουλος
Ηχογράφηση ήχων	Τάκης Μαντζουράνης
Κοσσόλα ήχου	Αγγελική Τσιμικλή
Φροντιστήριο	Γιούλα Τσιμικλή
Μακιγιάζ	Νίκη Παπαγεωργίου
Κομμώσεις	Σπύρος Βρεπτός
Προσθήκες σκηνικού	Αλέξης Παπαγεωργίου Κώστας Αγγελάκος
Ποικίλων καθηκόντων	Αργυρώ Χατζηπαρασίδου Κική Ραδαίου Δώρα Κτενά Λίτσα Δεμάγκου Αλίκη Ξύδη Δανάη Γουγάρη Αγγελική Τσερωτά
Κείμενα προγράμματος	Γεωργία Δάλκου
Αφίσα - πρόγραμμα	Βαγγέλης Κασσαβέτης

Ιάκωβου Καμπανέλλη
Οδυσσέα γύρισε σπίτι

Διανομή

Φιλάρετος	Δημήτρης Καραμήτζος
Κλείτος	Κώστας Μακρής
Λύσανδρος	Θοδωρής Λουρίδας
Πύρρος	Νίκος Παπαδάκης
Ελπήνορας	Λουκάς Ταράι
Πολυκράτης	Παναγιώτης Κουτσούγερας
Νεφέλη	Όλγα Νικητάκη
Οδυσσέας	Σάββας Κατσαρός
Ευάνδρος	Παναγιώτης Σμυρνώτης
Κλειώ	Βάλια Μαυραϊδοπούλου

Εκφωνήτριες και κορίτσια του χορού	Σπυριδούλα Πατσιλίβα Αθηνά Μπαρδού Κατερίνα Κολόκα Φωτεινή Αρμόνη Αριάδνη Καλοσύπη Σοφία Παρασκευοπούλου

Κίρκη	Νεκταρία Αλειφεροπούλου
Νικίας	Γιάννης Αγγελάκος
Σερβιτόρος	Ηλίας Καλοσύπης
Διπλωμάτης	Νίκος Καρύγιαννης
Πηνελόπη	Γιώτα Καραθανάση
Τηλέμαχος	Νίκος Βόνος

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΤΡΙΠΟΛΗΣ 1984-2017

1. Το μεγάλο μας τσίρκο, Ιάκωβου Καμπανέλλη
2. Επιπεδομετρία, ελληνικά μονόπρακτα
3. Ω παιδεία, ελληνικά μονόπρακτα
4. Σχόλια-σκολιά, μονόπρακτα ελληνικά και ξένα
5. Ηλέκτρα, Σοφοκλέους
6. Κι αυτό το φως όσο πάει και χαμηλώνει, ελληνικά μονόπρακτα
7. Τα δέντρα πεθαίνουν όρθια, Αλεσάντρο Κασόνα
8. Ο Δράκος, Ευγένιου Σβαρτς
9. Τείλοποιείον «Το Αυγουστιάτικο φεγγάρι», Τζων Πάτρικ
10. Βατραχομυομαχία, Ομήρου (Παιδική Σκηνή)
11. Ο Γενικός Γραμματεύς, Ηλία Καπετανάκη
12. Η Γκόλφω, Σπυρίδωνος Περεσιάδου
13. Οδυσσεβάχ, Ξένιας Καλογεροπούλου (Παιδική Σκηνή)
14. Φαύστα, Μποστ
15. Ματωμένος γάμος, Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα
16. Το γαλάζιο πουλί, Μωρίς Μέτερλινγκ (Παιδική Σκηνή)
17. Το αυγό, Φελισιέν Μαρσώ
18. Πλούμπω, Χρήστου Δάλκου (Παιδική Σκηνή)
19. Μάνα... Μητέρα... Μαμά, Γιώργου Διαλεγεμένου
20. Το παραμύθι χωρίς όνομα, Ιάκωβου Καμπανέλλη
21. Ο Περλιμπλίν και η Μπελίσα, Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα
22. Τρία πουλάκια κάθονταν, Γεωργίας Δάλκου, επιθεώρηση
23. Μουσική για μια αναχώρηση, Κωστούλας Μητροπούλου
24. Αντιγόνη, Ζαν Ανούγ
25. Μήδεια, Μποστ
26. Δάφνες και πικροδάφνες, Δημήτρη Κεχαΐδη-Ελένης Χαβιαρά

27. Ο μπαμπάς ο πόλεμος, Ιάκωβου Καμπανέλλη
28. Το κύκνειο και άλλα τρία άσματα, 4 μονόπρακτα του Άντον Τσέχωφ
29. Το παιχνίδι της τρέλας και της φρονημάδας, Γιώργου Θεοτοκά
30. Η κωμωδία του τέλους σε τρεις πράξεις,
3 μονόπρακτα: Η τελετή (Παύλου Μάτση),
Ο επικήδειος (Ιωάννου Κονδυλάκη),
Ο επικήδειος (Ιάκωβου Καμπανέλλη)
31. Λυσιστράτη, Αριστοφάνους (μετάφραση Γεωργίας Δάλκου)
32. Τα ρούχα του βασιλιά, Γιάννη Καλατζόπουλου (Παιδική Σκηνή)
33. Αποχαιρετισμός στο 2002, Γεωργίας Δάλκου, επιθεώρηση
34. Τα εγκαίνια, Γιάννη Χρυσούλη
35. Γιατρός με το στανιό, Μολιέρου (μετάφραση Κώστα Αγγελάκου)
36. Μας υποχρέωσες μα δε μας είπες τελικά πόσο μας χρέωσες,
Γεωργίας Δάλκου, επιθεώρηση
37. Σκίτσα του Αρκά με σάρκα και οστά,
ανθολόγηση από ατάκες του Αρκά
38. 20+1 χρόνια, Γεωργίας Δάλκου
(αναδρομή στα «έργα και τις ημέρες» της Ομάδας)
39. Παντρεύεται η Μαριωρή του Τριτσιμπίδα το παιδί, Γεωργίας Δάλκου,
(μουσικο-θεατρικο-χορευτική παράσταση
σε συνεργασία με τον Χορευτικό Όμιλο Τρίπολης)
40. Σε μια ρώγα από σταφύλι, Γεωργίας Δάλκου,
(μουσικο-θεατρικο-χορευτική παράσταση
με τη σύμπραξη του Αθλητικού Γυμναστικού Ομίλου, του Ορφέα,
του Μουσικού Σχολείου και του Χορευτικού Ομίλου Τρίπολης)
41. Ήταν όλοι τους παιδιά μου, Άρθουρ Μίλλερ
(μετάφραση Γιώργου Ηλιόπουλου)
42. Τραγούδια με νόημα...
(τραγούδια των παραστάσεών μας σε νέα εκτέλεση).
43. Αφασία σε 13 φράσεις, Γεωργίας Δάλκου
44. Χριστουγεννιάτικα διηγήματα,
Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη (Παιδική Σκηνή)
45. Ένας εχθρός του λαού, Ερρίκου Ίψεν (διασκευή)

46. Κι όμως τα ίχνη δεν έσβησαν ακόμη, Γεωργίας Δάλκου, (ντοκιμαντέρ σε συνδυασμό με θεατρική δράση, με θέμα τα γεγονότα και τους χώρους που σχετίζονται με την Άλωση της Τριπολιτσάς)
47. Συνεργείον ονείρων «Το Αυγουστιάτικο φεγγάρι», Γεωργίας Δάλκου, (μουσικο-θεατρική παράσταση, σε συνεργασία με την ορχήστρα «Εν χορδαίς» και τον «Ορφέα» Τρίπολης)
48. Χριστουγεννιάτικη ιστορία, Καρόλου Ντίκενς (Παιδική Σκηνή)
49. Ποιος σκότωσε τον William?, Λίλιαν Δημητρακοπούλου
50. Δεν μπορώ μανούλα μ' που δεν μπορείς, Γεωργίας Δάλκου, επιθεώρηση
51. Ο μικρός πρίγκιπας, Αντουάν ντε Σαιντ-Εξυπερύ
52. Ο Πλούτος, Αριστοφάνους
53. Ένα δειλινό στον Ορχομενό, Γεωργίας Δάλκου (δρώμενο στο αρχαίο θέατρο του Ορχομενού)
54. Ψηφίδες του '21 - ψηφίδες του σημερινού προσώπου μας, Γεωργίας Δάλκου (χρονικό, με τη μορφή ντοκιμαντέρ)
55. Ο Επιθεωρητής, Νικολάι Γκόγκολ (διασκευή)
56. Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας, Ουίλλιαμ Σαίξπηρ (διασκευή)
57. Η επίσκεψη της γηραιάς κυρίας, Φρίντιχ Ντύρρενματ (διασκευή)
58. Λόγου χάριν... (δραματοποίηση των λογοτεχνικών κειμένων: «Φασουλή και Περικλέτου διάλογοι» του Γεωργίου Σουρή, «Τροχαία περίπτωση» και «Το συμβούλιο» του Μάριου Χάκκα, «Το φοφίμι» του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, «Το παράπονον του νεκροθάπτου» του Εμμανουήλ Ροΐδη και «Η διαθήκη του καθηγητή» του Δημήτρη Χατζή)
59. Παρά δέκα τεσσαράκοντα, Γεωργίας Δάλκου (αφιέρωμα και αναδρομή στα 30 χρόνια της Ομάδας)
60. Οι ηλίθιοι, Νηλ Σάιμον (διασκευή)
61. Η σπασμένη στάμνα, Χάινριχ Φον Κλάιστ
62. «Πάει ο παλιός ο χρόνος, νέος έφτασε συγχρόνως», Γεωργίας Δάλκου (θεατρική υποδοχή στο νεοεισερχόμενο έτος 2016)
63. Φαρενάιτ 451 (δραματοποίηση μυθιστορήματος του Ρέυ Μπράντμπερυ)
64. Έι, εσείς οι απ' έξω, Ουίλλιαμ Σαρογιάν (μονόπρακτο)
65. Οδυσσέα γύρισε σπίτι, Ιάκωβου Καμπανέλλη

Ευχαριστούμε την κυρία Κατερίνα Καμπανέλλη,
κόρη του Ιάκωβου Καμπανέλλη,
που μας επέτρεψε αφιλοκερδώς το ανέβασμα του έργου.
Ευχαριστούμε επίσης τον δήμο της Τρίπολης
για την παραχώρηση του Μαλλιαροπουλείου Θεάτρου.

Ευχαριστούμε και όλους εκείνους
που μας προσφέρουν τη βοήθειά τους,
σε μια εποχή που σπανίζουν οι καλοδιάθετοι άνθρωποι,
ιδιαίτερα δε τους χορηγούς μας:

Δαμιανού

Κέντρο Ξένων Γλωσσών

Δεληγιάνης

Καύσιμα - Λιπαντικά - Ανταλλακτικά

ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ 8, 221 32 ΤΡΙΠΟΛΗ, ΤΗΛ: 2710 222769

www.thomtrip.gr

Δαμιανού

ΚΕΝΤΡΟ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ

ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

ΚΑΥΣΙΜΑ | ΛΙΠΑΝΤΙΚΑ | ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΑ